

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Кафедра історії України та всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Центральноукраїнського державного
університету

імені Володимира Винниченка

_____ проф. Є.Соболь

“___” _____ 2024 року

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ
З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

ДЛЯ ВИПУСКНИКІВ
ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ: 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ)

Програму атестації
розглянуто та ухвалено на засіданні
кафедри історії України та всесвітньої
історії
Протокол № 10 від 29 березня 2024 р.

Пояснювальна записка

Програма атестації з методики викладання історії для студентів факультету історії, бізнес-освіти та права розроблена на основі навчальних програм курсів “Методика викладання історії”, “Шкільний курс історії”, що викладалися на III – IV курсах та затверджені кафедрою історії України та всесвітньої історії Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Завданням атестації з методики викладання історії є перевірка та оцінка знань, умінь та навичок, здобутих студентами під час навчання на факультеті історії, бізнес-освіти та права у рамках підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, здобуття якого сприяє творчій роботі вчителя історії в загальноосвітній школі.

Студенти повинні знати:

- історію зародження і етапи розвитку історичної освіти і методики навчання історії;
- сучасну структуру історичної освіти в Україні у закладах вищої освіти;
- програми і посібники з історії України і всесвітньої історії у ЗВО;
- методи формування історичних понять і закономірностей;
- форми занять з історії, методику підготовки, методи проведення лекції, семінарів та практичних занять;
- методи активізації розумової діяльності учнів і прийоми активізації їх самостійної роботи;
- методику роботи з картами, структурно-логічними схемами, діаграмами, іншими наочними посібниками з історії.

Студенти повинні вміти:

- аналізувати і систематизувати історичний матеріал до уроку;
- відповідно до теми вибирати форму заняття та його проведення;
- методично правильно розробляти урок;
- володіти різними методами проведення уроку історії;
- використовувати ефективні прийоми опитування учнів на уроці історії;
- розвивати розумові здібності учнів шляхом проблемних завдань і логічних задач;
- формувати у учнів уміння самостійної роботи з історичним матеріалом;
- вміти організовувати та проводити дискусії на історичні теми.

Структура державного кваліфікаційного екзамену

ОКР «Бакалавр»

1 частина Теоретична	2 частина Практична			
Напрямок підготовки: 014 Середня освіта (Історія).	Методика викладання історії	Методика навчання географії	Педагогіка	Психологія
– білети з завданнями: – 1 питання з історії України – 1 питання з всесвітньої історії – 2 питання з географії	Захист кваліфікаційн ого завдання	Захист кваліфікацій ного завдання	Розв'язання завдання з педагогіки (30 завдань готує кафедра педагогіки та освітнього менеджменту)	Розв'язання завдання з психології (30 завдань готує кафедра соціальної педагогіки та психології)
60 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів

Кваліфікаційний екзамен складається з двох частин: *теоретичної* (білети із завданнями) та *практичної* (кваліфікаційне завдання з методики викладання історії та методики навчання географії, педагогіки та психології).

Кожен студент у ході підготовки практичної частини отримує екзаменаційний білет з методики викладання, що містить одне питання з методики викладання історії та одне питання з методики навчання географії, які містять практичне завдання з методики викладання.

Відповідь студента на питання з методики викладання історії оцінюється за 10-бальною шкалою.

Загальні критерії оцінювання державної атестації

з методики викладання історії

(для оцінювання питання на 10 балів)

1. Практичне завдання здійснено відповідно до вимог планування, вірно визначені методична структура, тип та зміст заняття з урахуванням педагогічних та психологічних особливостей учнів, наочності – **2 бали**.
2. Цілі та зміст моделі уроку історії відповідають поставленому завданню; дидактична, розвивальна та виховна компоненти мети уроку чітко визначені і реалізовані – **2 бали**.
3. Використання технічних та інших засобів навчання є коректним, раціональним, допомагає реалізувати поставлену мету та відповідає змістові уроку з історії – **2 бали**.
4. Студент адекватно реагує на запитання екзаменатора, впевнено обґрунтовує вибір власних методичних рішень; правильно використовує методичну термінологію – **2 бали**.
5. Сформульовані питання розвивають в учня історичне мислення, вміння аргументовано з посиланням на відповідне джерело відстоювати власну позицію; різноманітні питання спрямовані на перевірку хронологічної, просторової, логічної та інформаційної компетентності школяра – **2 бали**.

1. Предмет і завдання навчальної дисципліни

Предмет і завдання методики викладання історії у середній школі. Місце методики викладання історії у системі психолого-педагогічних наук. Структура курсу. Основна навчально-методична література.

2. Українська шкільна історична освіта: основні етапи становлення

Зародження історичних знань та передача інформації в літописах. Братські школи, Острозька та Київська академії. Перші підручники з історії. Формування методики навчання історії у XVIII ст. Українське національно-культурне відродження та викладання історії. Формування національної методичної науки на початку XX ст. Українознавство в період національно-визвольних змагань та в українській діаспорі. Тенденції викладання історії у радянській школі. Трансформація змісту шкільних програм з історії в останній чверті XX ст.

Структурні зміни в системі освіти та викладання історичних курсів в незалежній Україні. Вдосконалення системи історичної освіти в загальноосвітніх, професійних школах, ліцеях та гімназіях. Нова українська школа

Особливості вивчення історії у різних країнах (порівняльний аналіз). Значення зарубіжного досвіду для розвитку вітчизняної методичної науки.

Болонський процес та нова парадигма освіти. Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття. Вчитель історії у добу змін. Гарантування свободи педагогічної діяльності вчителя. Новітні концепції національно-патріотичного виховання та історичної освіти в Україні.

3. Сучасні цілі та завдання шкільної історичної освіти

Компетентнісний підхід у сучасній освіті.

Лінійний та концентричний підходи до структури шкільної історичної освіти. Цивілізаційний, формаційний і стадіально-регіональний підходи до відбору змісту курсів. Суб'єктивний фактор у змісті шкільної історії.

Структура навчальної програми шкільного курсу історії та проблема її оновлення. Аналіз програми 2017 року (компетентнісний потенціал предмету, інтегровані, міжпредметні та предметні змістові лінії). Послідовність вивчення курсів. Нова редакція програм з історії України 2019 року.

Навчально-методичне та інформаційно-комунікаційне забезпечення шкільних курсів історії.

Проблема якісного підручника з історії. Шкільний підручник нового покоління з історії: інтеграція здобутків науки й вимог оновлення змісту шкільної історичної освіти. Концепція нового підручника з історії.

4. Мотивація до вивчення історії

Мотивація до навчання: внутрішні та зовнішні фактори. Індивідуалізм чи колективізм? Соціальна адаптація сучасного учня.

Пізнавальні можливості учнів у вивченні історії. Діагностика пізнавальних можливостей учнів. Формула мотивації. Методика розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі вивчення історії. Пізнавальні завдання. Проблема диференційованого підходу до учнів. Особистісно-орієнтоване навчання історії.

Засоби формування в учнів позитивної мотивації навчальної активності при вивченні суспільних явищ. Стимуляція пізнавального інтересу до уроку історії як метод навчання. Багатоперспективність як засіб у навчанні шкільного курсу історії.

5. Форми організації навчального процесу: традиції та інновації

Поняття форм організації процесу навчання. Історичний аспект використання різних форм навчання. Класифікація форм навчання. Форми навчальних і позакласних занять з історії.

Урок - основна форма організації процесу навчання. Типи уроків. Підготовка вчителя до уроку: вибір типу та форми проведення. Інноваційні процеси у створенні сучасного уроку.

Навчання історії в інноваційних педагогічних системах. Розвивальні освітні технології. Лабораторне навчання історії (Дальтон-план). Технологія Ю. Л. Троїцького. Проектне навчання історії. Модульні технології. Інтерактивні технології навчання. Інтегрована (комплексна) система навчання історії. Навчання у співробітництві (кооперативне навчання). Ігрові креативні технології на уроках історії. Дискусія на уроці історії. Технології повного засвоєння навчального матеріалу. Технологія проблемного навчання.

6. Методи, прийоми і засоби навчання

Поняття «метод», «прийом», «засіб». Класифікації методів навчання. Групи методів за класифікацією Ю. Бабанського. Поняття «інтерактивні методи».

Прийоми і засоби навчання історії. Емпіричний та теоретичний рівні застосування прийомів навчання. Засоби навчання: традиційні та сучасні інформаційні технології.

Наочність у викладанні історії. Наочно-образне мислення учнів різного віку. Роль образного мислення в процесі формування історичних знань учнів.

Класифікація наочних засобів: монументальна наочність, речові історичні джерела, спеціально виготовлена предметна наочність, образотворча наочність, умовно-графічна наочність, технічні засоби навчання.

Використання наочності як засобу формування предметних компетентностей учнів на уроках історії.

Методика роботи з умовно-графічною наочністю. Використання сучасних технічних засобів навчання на уроках історії. Використання аудіовізуальних засобів на уроках історії. ІКТ і мультимедійне забезпечення навчального процесу на уроках історії. Персональний веб-сайт як методичний інструмент в роботі вчителя історії. Дистанційне навчання: проблеми і перспективи.

7. Формування предметних компетентностей учнів

Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті.

Формування логічного та критичного мислення. Технології формування критичного мислення. Дискусія як засіб формування критичного мислення учнів. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін.

Історична освіта як чинник формування комунікативної компетентності. Формування інформаційної, мовленнєвої та логічної компетентностей. Робота над формуванням історичних понять. Технологія формування наукових понять в учнів на уроках історії. Робота з історичними джерелами.

Хронологічна компетентність та методика її формування. Хронологічні задачі, таблиці, синхроністичні таблиці та ряди.

Просторова компетенція й картографічні вміння та навички у шкільних курсах історії. Робота з історичною картою. Завдання для виконання на контурних картах.

Формування аксіологічної компетентності. Розвиток оцінних суджень та вміння формулювати висновки.

8. Специфіка викладання історичного матеріалу за проблематикою

Соціально-економічні питання історії. Методичні підходи до висвітлення економічної складової історії людства. Вивчення соціальної структури. Проблема гендерної рівності у шкільному курсі історії.

Суспільно-політична проблематика шкільного курсу історії. Методологічні підходи до висвітлення моделей державності у шкільних програмах. Технологія проблемного навчання при вивченні концептуальних тем в історії. Пам'ятки по вивченню війн, революцій, повстань, суспільно-політичних рухів. Вивчення персоналій та їх ролі в суспільно-політичному житті.

Питання культури при вивченні історії. Методика реалізації культурологічного змісту в курсі історії. Моделі реалізації принципу полікультурності в змісті шкільної історії. Використання етнологічного матеріалу у шкільному курсі історії. Проблема об'єктивності у висвітленні національних відносин.

Історико-краєзнавчий матеріал у шкільному курсі історії. Історичне краєзнавство як наука та метод вивчення історії. Методика проведення уроків з використанням краєзнавчого матеріалу. Висвітлення історії рідного краю – Кіровоградщини.

9. Контроль навчальних досягнень з історії

Поточний контроль та оцінювання знань та вмінь учнів. Оптимальний набір балів по темі. Організація перевірки рівня навчальних досягнень учнів з історії.

Методика тематичного контролю навчальних досягнень учнів з історії. Модульні узагальнюючі уроки з історії. Методика конструювання тестових завдань з використанням візуальних історичних джерел. Комплексна перевірка знань. Проблема поєднання системи оцінювання навчальних досягнень з компетентнісно-орієнтованим навчанням історії.

Складіть пізнавальні завдання для діагностики уяви учнів 5 класу сільської малокомплектної школи.

Орієнтовний конспект відповіді

За умовами завдання уявимо роботу вчителя історії у сільській школі. Малокомплектною школою вважається така, в якій навчається невелика кількість учнів, переважно у складі одного або двох класів-комплектів і відсутні паралельні класи. Навчальний процес в таких школах має свої особливості і тому для них розробляються спеціальні методики. Важливе значення в малокомплектній школі надається правильному комплектуванню учнів у класі, від нього залежить ефективність навчально-виховного процесу.

У 5 класі учні приступають до вивчення історії як навчального предмету, отже у них немає досвіду формування власне історичних знань. Для вчителя уже при першому знайомстві дуже важливо визначити рівень розвитку пізнавальних можливостей учнів у навчанні історії.

В умовах малокомплектної школи, коли чергується робота під керівництвом учителя і самостійна робота учнів, велика увага приділяється організації кожного етапу уроку. Учитель моделює заняття з дітьми до зустрічі з ними: окреслює види спільної роботи та самостійного шляху до знань, уточнює, коли краще надати інструктаж, показати зразок. Для кожного структурного компонента уроку в малокомплектній школі важливо визначити спільну мету. Наприклад, готуючи дітей до пізнавальної діяльності, потрібно наголосити, що для всіх дітей має бути спільна мета - усвідомлення завдання, часу його виконання, знайомство з засобами навчання, орієнтація на кінцевий результат. Ці організаційні прийоми використовує вчитель не тільки на початку уроку, але і на початку кожного етапу.

Важливу роль має застосування вчителем спеціальних пізнавальних завдань, які діагностують психологічні особливості учня, зокрема образної та вербальної уяви, та одночасно розвивають і вдосконалюють його пізнавальні можливості. Зважаючи на невелику кількість учнів, це можуть бути індивідуальні або колективні завдання.

Для прикладу візьмемо розділ 4 за підручником В.С.Власова «Історія України в пам'ятках». На с.90 підручника вступ до теми відкривають дві ілюстрації (сторінка з «Остромирового Євангелія» та пам'ятник Кирилу і Мефодію). Варто задати учням питання – у чому відмінності цих ілюстрацій? Розповідь про відмінності дає можливість продіагностувати рівень довільної уваги учня, вміння визначати основне та другорядне. На с.94 пропонується для порівняння сучасний вигляд Софіївського собору та його реконструкція – учень має визначити 7-10 відмінностей.

Для практичних вправ та занять, а також для тематичного оцінювання можна використати завдання на діагностику невербальної уяви («Які

історичні пам'ятки мають в основі коло?», «Яка геометрична фігура вимальовується у контурі Софіївського собору?»), вербальної уяви («Складіть коротку розповідь, використовуючи набір слів...»), образної уяви («За поданим фрагментом визначте, частиною якої пам'ятки є ця деталь»), репродуктивної та творчої уяви («Поясніть (намалюйте) пам'ятку за описом»), логічного мислення («Картки з історичними пам'ятками об'єднайте в кілька груп за певною ознакою, потім поєднайте їх у більші, поки всі картки не будуть поділеними на дві частини, яким ви повинні придумати свої назви»).

З допомогою цих та інших, зовні не відмінних від звичайних запитань і вправ, вчитель з'ясовує індивідуальні особливості уваги, уяви, пам'яті, мислення школярів. Якщо у всіх учнів вони приблизно однакові, це визначає можливість групової роботи з однотипними завданнями, якщо відрізняються – вчитель продумує диференційований підхід. Діагностика, проведена учителем у 5 класі, допоможе йому спланувати роботу у наступних класах.

Література для використання на атестації:

1. Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. (редакція 2022 р.).
2. Модельні програми для 5-9 класів Нової Української школи <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
3. Підручники з історії. <https://uahistory.co/pidruchniki/ukraine-history.php>

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДО АТЕСТАЦІЇ (МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ)

1. Складіть пізнавальні завдання для діагностики уяви учнів 5 класу сільської малокомплектної школи.
2. Складіть пізнавальні завдання для діагностики уяви учнів 6 класу на прикладі розділу «Антична цивілізація».
3. Проаналізуйте засоби формування в учнів позитивної мотивації навчальної активності при вивченні суспільних явищ учнів 7 класу на прикладі розділу «Королівство Руське (Галицько-Волинська держава)».
4. Придумайте пізнавальні завдання, пов'язані з можливістю учнів 8 класу зробити вибір способу діяльності залежно від своїх здібностей і схильностей.
5. Складіть план-конспект комбінованого уроку з всесвітньої історії в 7 класі (розділ «Матеріальний і духовний світ європейського середньовіччя», відсутня наочність).
6. Складіть план-конспект уроку вивчення нового навчального матеріалу в 9 класі з розділу «Європа й Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815 – 1870 рр.)» (з використанням мультимедійних засобів).
7. Складіть план-конспект уроку формування і вдосконалення вмінь та навичок у 8 класі (розділ «Становлення козацтва (XVI - перша половина XVII ст.)» з використанням умовно-графічної наочності).
8. Складіть план-конспект уроку закріплення та застосування вмінь та навичок у 6 класі (тема «Стародавні цивілізації Азії та Африки» з використанням образної наочності).
9. Складіть план-конспект уроку з історії України за технологією кооперативного навчання у 9 класі (на вибір).
10. Складіть план-конспект уроку в 6 класі за ігровою технологією навчання (на вибір).
11. Складіть план-конспект інтерактивного уроку з історії України в 7 класі (розділ «Київська держава у другій половині XI – першій половині XIII ст.»).
12. Складіть план-конспект інтерактивного уроку зі всесвітньої історії у 9 класі (розділ «Розвиток культури та повсякденне життя (кінець XVIII – початок XX ст.)»).
13. Складіть план-конспект практичного заняття з історії у 5 класі (модельна програма на вибір).

14. Складіть план-конспект практичного заняття з історії у 6 класі (модельна програма на вибір).
15. Складіть план-конспект практичного заняття з історії у 7 класі (на вибір).
16. Складіть план-конспект практичного заняття з історії у 8 класі (на вибір).
17. Складіть план-конспект практичного заняття з історії у 9 класі (на вибір).
18. Поясніть на прикладах методику формування хронологічних компетентностей учнів у 5 класі.
19. Поясніть методику формування хронологічних компетентностей учнів на прикладі однієї з тем програми у 8 класі.
20. Поясніть методику формування просторових компетентностей учнів на прикладі однієї з тем програми у 6 класі.
21. Поясніть методику формування просторових компетентностей учнів на прикладі однієї з тем програми у 9 класі.
22. Поясніть методику формування громадянської компетентності учнів на прикладі однієї з тем програми у 8 класі.
23. Поясніть методику формування ключової компетентності обізнаності та самовираження у сфері культури на прикладі однієї з тем програми у 9 класі.
24. Поясніть методику формування логічних компетентностей учнів на прикладі однієї з тем програми у 6 класі.
25. Поясніть методику формування аксіологічних компетентностей учнів на прикладі однієї з тем програми у 8 класі.
26. Поясніть методику формування аксіологічних компетентностей учнів на прикладі однієї з тем програми у 6 класі.
27. Поясніть методику формування логічних компетентностей учнів на прикладі однієї з тем програми у 7 класі.
28. Поясніть методику формування соціальної і громадянської компетентностей учнів на прикладі однієї з тем програми у 9 класі.
29. Поясніть методику формування ключової математичної компетентності учнів на прикладі однієї з тем програми у 9 класі.
30. Поясніть методику формування ключової інформаційно-цифрової компетентності учнів на прикладі однієї з тем програми у 8 класі.
31. Поясніть методику формування критичного мислення учнів на прикладі однієї з тем програми в 7 класі.